

УДК 78.03(477.8)"1941/1944"

DOI: 10.24919/2312-2595.4/46.215329

Мирон ЧЕРЕПАНИН

доктор мистецтвознавства, професор кафедри музичної україністики та народно-інструментального мистецтва навчально-наукового інституту мистецтв, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, Україна, індекс 76018 (duetconcertino@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1034-0036>

Бібліографічний опис статті: Черепанин, М. (2020). Музичне життя західних областей України в роки німецької окупації (1941–1944). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 4/46, 148–165. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.4/46.215329>.

МУЗИЧНЕ ЖИТТЯ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ В РОКИ НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (1941–1944)

Анотація. У статті представлено основні історичні події, пов'язані з музичним життям на теренах західних областей України у 1941–1944 рр. Наведено цікаві факти з різних мистецьких напрямів життя краю, зокрема – відкриття установ народної творчості, навчальних курсів, створення музичних (хорових та інструментальних) колективів, видавництва нотної літератури, проведення конкурсних змагань тощо. Доведено, що всупереч радянській та німецькій окупації, провідні діячі музичної культури підтримували й розвивали дух патріотизму і нескореності українського народу. **Мета роботи** – започаткувати об'єктивне, наукове дослідження і висвітлення музичного життя західних областей України періоду німецької окупації, тягар якої довелося пережити місцевому населенню на відтинку між двома радянськими репресивними режимами. **Методологія** дослідження полягає в історіографічному, історіософському та музикознавчому осмисленні подій воєнного періоду 1941–1944 рр. Основою методології є принципи історизму, системності, нау-

© Мирон Черепанин, 2020

ковості, авторської об'єктивності, а також використання загальнонаукових методів аналізу в історичному музикознавстві (системного, компаративного, типологічного, термінологічного, семантичного). Особливе значення мають системні засади методів історичного пізнання музичного процесу (зокрема, конкретно-історичного, історико-генетичного, історико-контекстуального). **Науковою новизною** є систематизація документів і фактів щодо нових тлумачень характеру музичного життя за часів правління «Генеральної Губернії», обґрунтування тези про масовий, народний характер національно-визвольного руху в західних областях України за безпосередньої участі провідних діячів музичної культури, закладів освіти, аматорських і професійних мистецьких колективів. **Висновки.** Музичне життя західних областей України в роки німецької окупації учергове засвідчило, що ніяка сила не спроможна зламати національну свідомість українського народу. Музикою і піснею він боровся проти свого пригноблення, підтримував і нарощував природою закладений потенціал духовної незнищенності.

Ключові слова: музичне життя; німецька окупація; концерти; конкурси українських хорів; співаків та інструменталістів; диригентські курси; видавнича справа.

Myron CHEREPANYN

PhD hab. (Arts), Professor, Department of Music Ukrainian Studies and Folk Instrumental Art, Educational and Scientific Institute of Arts, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, 57 Shevchenko Str., Ivano-Frankivsk, Ukraine, postal code 76018 (duetconcertino@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1034-0036>

To cite this article: Cherepanyn, M. (2020). Muzychne zhyttia zakhidnykh oblastei Ukrainy v roky nimetskoï okupatsii (1941–1944) [Musical life of the western regions of Ukraine in the years of German occupation (1941–1944)]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii Istorii – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 4/46*, 148–165. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.4/46.215329> [in Ukrainian].

MUSICAL LIFE OF THE WESTERN REGIONS OF UKRAINE IN THE YEARS OF GERMAN OCCUPATION (1941–1944)

Summary. *The article presents the main historical events related to the musical life in the western regions of Ukraine in 1941–1944. Interesting facts from the musical life of the region are given, in particular – opening of new art institutions, educational courses, creation of creative (choral and instrumental) collectives, publishing of musical literature, carrying out of competitive competitions, etc. It is proved that in spite of the Soviet and German occupations, leading figures of musical culture supported and developed the spirit of patriotism and insubordination of the Ukrainian people. **The purpose of the work** is to start an objective, scientific study and coverage of the musical life of the western regions of Ukraine during the German occupation, the burden of which the local population had to endure on the section between the two Soviet repressive regimes. **The research methodology** consists in historiographical, historiosophical and musicological understanding of the events of the war period of 1941–1944. The methodology is based on the scientific principles and the principles of historicism, systematics, authorial objectivity as well as the use of general scientific methods of analysis in historical musicology (systemic, comparative, typological, terminological, semantic). Of particular importance are the systematic foundations of methods of historical cognition of the musical process (in particular, concrete-historical, historical-genetic, historical-contextual). **Scientific novelty** is the systematization of documents and facts on new interpretations of the nature of musical life during the reign of the "General Government", substantiation of the thesis about mass and national character of the national liberation movement in the western regions of Ukraine with the direct participation of leading musicians, educational, amateur and professional artistic groups. **Conclusions.** The musical life of the western regions of Ukraine during the years of German occupation once again proved that no force can break the national consciousness of the Ukrainian people. With music and song Ukrainian people fought against oppression, supported and increased the inherent potential of spiritual indestructibility.*

Key words: *musical life; German occupation; concerts; competitions of Ukrainian choirs; singers and instrumentalists; music conducting courses; publishing.*

Постановка проблеми. Однією з маловідомих сторінок музичної культури західних областей України є музичне життя провідних міст краю (Львова, Станиславова, Тернополя) в період між двома радянськими репресивними режимами, а саме – німецької окупації (червень 1941 – липень 1944 р.). Актуальність дослідження полягає у відсутності ґрунтовного аналізу цієї проблеми в періодиці тих років та сучасній науковій літературі, що й спричинило її розгляд у контексті історичного досвіду української культури, яка навіть у найважчих умовах окупаційних експансій зберігала певну автономію і «змогла досягти деякого піднесення, зберегти і примножити духовну спадщину народу, його традиції, ментальність – усе, що складає основу існування самобутнього національного організму» (Антонюк, 1977, с. 3).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Базову основу вивчення й узагальнення заявленої проблеми складають матеріали періодичної преси вказаного періоду та окремі видання, спогади, які знаходимо у працях Н. Антонюк (1977), В. Витвицького (1953, с. 88–97), З. Лиська (1982, с. 57–66), Л. Мазепи (1980, с. 89–93), К. Паньківського (1983).

Виклад основного матеріалу. Нелегкі випробування випали на долю різних народів, зокрема українців, які проживали на території західних областей України. Трагічним виявився період більшовицького «визволення» з вересня 1939 до червня 1941 р., репресивні наслідки якого продовжилися у 1944–1953 рр. Чергова спроба «ощасливити» український народ була розпочата в часи німецької окупації. Наводячи свої порядки на чужій землі, німецьке керівництво влаштовувало облави з метою «застрашити українське суспільство, стероризувати його й підпорядкувати своїм інтересам» (Витвицький, 1989, с. 102). Однак роки німецької окупації в умовах українського національного життя не були піддані занепаду. Кость Паньківський переконливо стверджував, що ці роки позначилися «ростом нашого культурного життя». Так звана «лояльність» нового режиму, якому підпорядковувалися усі сфери культурного життя, мала свою стратегію. «Німецькі урядові чинники намагалися використовувати наші сили для своїх завдань, але все діялося в досить лагідних формах», що дозволило нашим спілкам письменників, митців, музикантів діяти без обмежень (Паньківський, 1983, с. 333).

З перших років верховенства «Генеральної Губернії», галичани отримали більше прав і свобод, ніж у радянські часи, коли кожне сказане слово мусило проходити цензурну перевірку. Як пише музикознавець Борис Кудрик, «за советської неволі ославлені «академічні вечори» та «музучилища» здебільше бували зразками стаханівської парадієрщини, жажливою мішаниною поважної музики з такими «квітами музичного мистецтва», як обов'язкові революційні пісні, або які дешеві романси в роді «Вернися до Сорренто» (Кудрик, 1942, ч. 10). Цю ж думку підтверджує В. Витвицький, стверджуючи, що при німецькому режимі українці «мали вільну руку в виборі тем, їхнього музичного оформлення, та словесного висвітлення. Німці цим просто не цікавилися» (Витвицький, 1989, с. 95).

Німці, крім того, що не цікавилися, – мало втручалися і не перешкоджали процесу культурного розвитку народу, завжди природного і цілеспрямованого для української нації. Прихід до влади німецького військового командування після кривавого більшовицького терору був для місцевих громадян деякою мірою рятівним. Зацьковані люди спершу сприймали німців як своїх визволителів і покладали великі надії на можливість відтворення своєї праці у розбудові української культури. Однак перспективи цього розвитку були непередбачувані. Свідченням цього є відверте висловлювання одного з німецьких керівників у справі культури: «Про національні справи вирішуватиме Фюрер після закінчення війни» (Витвицький, 1989, с. 97). З цих слів можна зробити висновок, що невтручання до мистецьких справ з боку німецької влади було лише тимчасовим.

Трагічно вибірково стало втручання гестапівців у роботу станіславівського драматичного театру ім. Івана Франка, який після відновлення став ареною кривавої драми. Подія трапилася у неділю 14 листопада 1943 р. під час прем'єрної вистави оперети «Шаріка» Ярослава Барнича. Вже на початку театрального дійства тишу порушили сторонні звуки німецьких солдат з автоматами під керівництвом шефа гестапо Брандта. Зрив вистави супроводжувався стріляниною, обшуками чоловіків, а далі арештами, допитами і побоями у в'язничних камерах. 17 листопада після страшного судилища 27 звинувачених українських підпільників

були страчені перед синагогою поблизу театру. В роки незалежності України вулиця, де загинули глядачі вистави, – в пам'ять про розстріляних патріотів – одержала назву «Страчених», а на місці злочину зведено меморіальну скульптуру (Чиплик, 2003, с. 63–65).

Важливу роль у мистецькому житті західних областей України відіграв Інститут Народної Творчості (ІНТ), створений у Львові 1941 р. під керівництвом о. Северина Сапруна. ІНТ мав свої філіали у більших містах західних областей України (Станіславів, Стрий, Тернопіль, Коломия, Перемишль) і координував їх роботу згідно зі своїми програмовими завданнями. Його завданням були відродження і розбудова культурно-мистецької діяльності народу, спрямування її на продуманий і плановий шлях розвитку. Інститут охопив всі форми народного мистецтва, а його робота була розпланована за трьома напрямками – музичним, театральним, образотворчим і прикладним видів мистецтва. У кожному з цих кабінетів проводилася невинна творча праця за участі найкращих українських фахівців.

На ниві театральної культури при ІНТ було засновано драматичний театр «Студія» (режисер Шерегій), ляльковий і дитячий театр, режисерська студія. При театральному кабінеті працювали перша в західному регіоні українська професійна балетна школа, студія танцю з трирічним і семирічним навчанням, студія живого слова.

Кабінет прикладного і образотворчого мистецтва, очолюваний Михалевичем, відкрив студію малярства для початківців. При ній працювала майстерня виробу сценічних декорацій для аматорських сцен і костюмерна з чотирма тисячами театральних костюмів.

Серед інших культурних установ Львова був Літературно-Мистецький Клуб (Л-МК), заснований у 1941 р. Силами письменників, журналістів, музикантів, працівників театру і наукових установ було витворено атмосферу інтенсивного духовного життя. «Україна понад усе» – з цим гаслом організатори клубу приступили до творчої праці.

Метою кабінету музики було організувати мистецькі імпрези усіх жанрів (вокальні, інструментальні, балетні) у найбільших містах галицького краю та піднести мистецький рівень провін-

ційних осередків. Керівники кабінету: д-р Є. Цегельський, М. Колесса, Є. Козак, С. Малюца проявляли особливі старання над створенням хорових колективів, струнних і духових оркестрів, ансамблів бандуристів, мандоліністів, курсів гри на музичних інструментах, різноманітних студій: диригентської, заочної студії теорії музики і композиції, курсів гри на бандурі, гітарі та інших музичних інструментах. «Про розміри і обсяжність діяльності кабінету проречисто говорить факт, – пише А. Струтинська, – що йому підлягає музично-хорова частина всіх краєвих імпрез і що він охопив своєю картотекою коло 1000 хорів і оркестр краю» (Струтинська, 1943, ч. 8). У Львові працювали зразкові співочі гуртки «Боян» (о. С. Сапрун), «Сурма» (О. Плешкевич), «Бандурист» (М. Колесса), хор студентів ветеринарії (В. Панасюк), а також відділ видавництва нотної літератури.

При відділі Культурної праці Українського центрального комітету (УКЦ) були створені курси диригентів, які мали три ступені: для початкуючих, частково обізнаних і вищий курс. Очолював диригентські курси професор М. Колесса. Закінчення усіх студійних ступенів давало повну кваліфікацію на диригента хору. Заняття на курсах відбувалися чотири рази на тиждень по шість годин. Курсанти забезпечувалися безплатним проживанням у гуртожитку. Урочисте відкриття диригентських курсів відбулося 9 березня 1942 р. Внаслідок великого числа курсантів, їх було поділено на два відділення – денне і вечірне. Загальне керівництво здійснював музикознавець, доктор В. Витвицький.

З метою організації заочних курсів навчання теорії музики і композиції для композиторів-аматорів, дирекція ІНТ провела реєстрацію всіх, хто зарекомендував себе в галузі музичної творчості. Курс теорії музики тривав три роки і давав повну музично-теоретичну освіту. Курс композиції практикувався індивідуально (для кожного зокрема), а тривалість часу навчання залежала від знання і здібностей кандидата. До обсягу курсу теорії музики входили такі предмети: основи теорії музики з інструментознавством, сольфеджіо, гармонія, основні відомості про музичні форми, контрапункт, історія музики та композиція. Курс проводили шляхом кореспонденції із завданнями контрольних робіт. Між курсантами заочної студії були люди різних професій

і віку – учні середніх шкіл, державної учительської семінарії, учителі, селяни, ремісники тощо. Був між ними навіть 80-літній священник. Заняття вів композитор, педагог доктор З. Лисько.

Навчання на заочному курсі теорії музики було винятковою нагодою набути музичні знання для тих, що перебували далеко за межами Львова. Систематичне музично-теоретичне виховання широких кіл української молоді сприяло здобуттю необхідних знань, потрібних як для диригента, так і виконавця-інструменталіста чи співака.

Для тих, що виявляли композиторські нахили, заняття проводилися за спеціальною програмою. Так, наприклад, композиторам-аматорам був запропонований конкурс на створення пісні, який викликав живе зацікавлення і виявив чимало талановитих авторів. Після завершення занять з кожного окремого предмету, курсанти з'їжджалися один раз на рік до Львова для складання іспиту.

Поряд з курсом теорії музики і композиції при ІНТ був створений 5-місячний вечірній диригентський курс, який розпочав навчання 1 лютого 1944 р. Крім цього, Відділ науки і навчання створив школу підготовки майстрів з виробництва і ремонту музичних інструментів. План школи передбачав трирічну програму навчання.

Окремої уваги заслуговує видавнича справа музичного відділу «Українського видавництва», яке розпочало публікацію творів української музичної літератури. Публікація обіймала дві серії, а саме: вокальну – «Українські народні пісні» та інструментальну – «Український педагогічний репертуар». Започаткування видавництва було, безперечно, важливою подією у музичному житті західних областей і стало черговим етапом у розвитку українського музичного мистецтва. Воно як мало велике значення для виконавської і педагогічної практики, так і впливало на посилення творчої активності українських композиторів. Заслуга у створенні музичного видавництва належить його редактору, композиторові і музикознавцю Василеві Витвицькому. Серед публікацій «Українського видавництва» музикознавчі праці («Альманах», 1943; Андрієвський, 1942; Витвицький, 1942), окремі збірки колядок і щедрівок: «Христос родився, славіте!» (для чоловічого хору) і «Слава во вишних Богу» (для мішаного хору)

за редакцією Станіслава Людкевича. У 1944 р. видавництво поповнилося п'ятьма новими випусками. Із серії «Українські народні пісні» видано «Маршеві пісні для чоловічого хору» і «Пісні з Богогласника» В. Барвінського. Упорядники серії «Український педагогічний репертуар» видали «Фортепіанні твори» С. Людкевича, «Фортепіанні мініатюри на українські народні теми» З. Лиська та «Українські народні пісні в обробці для фортепіано на 4 руки» В. Витвицького.

Основну роль у діяльності кабінету музики зайняло Концертне Бюро (КБ), під керівництвом О. Гериновича (1941). У перші дні його роботи було створено чоловічий та жіночий вокальні квартети «Богема» (О. Курочко). Бюро налагодило контакт з визначним осередком культури Львова – оперним театром, і за допомогою його дирекції (Блавацький) та диригентів Л. Туркевича та Я. Барнича змогло організувати низку концертів високої мистецької вартості.

На запрошення Концертного Бюро з власними концертами в містах галицького краю гастролювали співаки – Євгенія Винниченко-Мозгова (Білгород), Іванна Іваницька-Синенька (Берлін), Євгенія Зарицька (Мілан), Орест Руснак (Мюнхен), Костянтин Садко (Бреслав), Зенон Дольницький (Прага), Юськів-Терен (Берлін), Кочубей (Берлін); віолончелісти – Христя Колесса (Прага), Богдан Бережницький (Відень); скрипаль Омельський (Відень), піаніст Тарас Микиша (Відень), читець Генік Березовський (Краків). До них приєднувалися мистецькі сили Львова, зокрема: піаністи М. Роговська, Р. Савицький; скрипалі Л. Деркач, Ю. Крих; віолончеліст І. Барвінський; співаки О. Лозицька, М. Сабат-Свірська, О. Бандрівська, Д. Йоха; вокальний квартет О. Курочко; читці Л. Бендерський, К. Бранка; капела бандуристів С. Ганушевського, капела бандуристів Сінгалевича, хор В. Осташевського, хорові колективи «Думка» (Станіславів) та «Бандурист» (Львів) під керівництвом М. Колесси, смичковий квартет (М. Лепкий) та фортепіанне тріо (Р. Савицький).

Небуденною подією у музичному житті Львова, яка мала неабияке соціально-політичне значення, став концерт на користь добровольців стрілецької дивізії «Галичина», що відбувся 15 вересня 1943 р. в залі оперного театру. Концерт транслювався на

радіо і був повторений 25 вересня. Українська публіка мала можливість слухати радіопередачу в кінозалах, клубах, приватних квартирах. Його програму виконували найкращі виконавці міста, а також музиканти зі Станиславівщини, серед яких: оркестр оперного театру (Л. Туркевич), мішаний хор ІНТ (Є. Козак), чоловічий хор «Сурма» (О. Плешкевич, чоловічий хор дивізії «Галичина» (В. Осташевський), співачка М. Сабат-Свірська, солісти оперного театру Н. Шевченко, О. Гаврищук, В. Тисяк, скрипалька Л. Деркач, жіночий квартет «Богема», квартет бандуристів (Сінгалевиц, Штокалко, Малоца, Осташевський), віртуоз-цимбаліст В. Габрид, гуцульський мандоліновий оркестр з Печеніжина (В. Якуб'як).

Концертне Бюро було одним із організаторів Першого крайового конкурсу хорів та Першого конкурсу солістів. При ньому створені чоловічий хор, капела бандуристів, театр малих форм «Веселий Львів», вокальний мішаний октет (Я. Барнич). Серед великих масових імпрез, організованих бюро, – академії на честь Микола Лисенка, Тараса Шевченка, Лесі Українки, концерти симфонічного оркестру Львівського оперного театру під керівництвом Л. Туркевича.

Одним із найбільш величних свят у музичному житті західних областей України було відзначення 100-річного ювілею Миколи Лисенка. Львівське радіо постійно передавало цілу низку концертів з метою популяризації творчості композитора. Ювілейний комітет з ініціативи В. Витвицького підготував виставку, відкриття якої відбулося 26 квітня 1942 р. Найбільшим виявився стенд, що обіймав усі видані друком композиції автора. Окремо були зібрані автографи лисенкових творів, листування з галичанами, література про Лисенка, фотографії, портрет роботи художника Івана Труша, афіші, програми та запрошення. Високу цінність представляли рукописи партитур таких опер, як «Різдвяна ніч», «Тарас Бульба», «Енеїда», примірник автографу народних пісень із дописом київської цензури про введення російського правопису до слів пісень, автограф композиції до шевченкової поезії «Чого мені тяжко» та кантати «Радуйся, ниво». Крім цього, була тут китайка (накидка), що нею прикривалася домовина композитора, та інші цінні документи. Мистецьке оформлення виставки здійснив художник О. Яблонський.

24 та 26 квітня в залі оперного театру масово зібралася українська громада Львова, переживаючи небуденні хвилини піднесеного святочного настрою. У програмі обох академій були зразки усіх жанрів багатой творчості композитора: солоспіви, фортепіанні та хорові твори, симфонічна увертюра до опери «Різдвяна ніч» і симфонічна кантата-ораторія «Радуйся, ниво». Вступне слово виголосив В. Витвицький, який звернув головну увагу слухачів на національно-політичне значення М. Лисенка в еволюції українського культурного відродження. У цьому пам'ятному концерті виступили: оркестр львівського оперного театру (Л. Туркевич), солісти Д. Йоха, М. Сабат-Свірська (фортепіанний супровід В. Барвінського), піаніст Р. Савицький, чоловічий хор «Сурма» (О. Плешкевич), мішаний хор «Боян» (Є. Козак) з солісткою С. Гавришук. Концерт завершила симфонічна кантата у 5-х частинах «Радуйся, ниво» (присвячена «Львівському Бояну»), виконана об'єднаними хорами «Бояна» та Львівського оперного театру у супроводі оркестру. Сольні вокальні партії виконували І. Туркевич-Мартинцева (сопрано), С. Гавришук (альт), І. Романовський (бас). С. Людкевич відзначав, що українська публіка виходила з концертів натхненна та з піднесеним настроєм, а Ювілейний комітет може гордитися виконанням свого почесного обов'язку, «який доводилось сповняти у так важких життєвих обставинах» (Людкевич, 1942, с. 3).

100-річному ювілею М. Лисенка був присвячений Перший крайовий конкурс хорів (31.07–2.08.1942), який відбувся завдяки сприянню ІНТ. У ньому взяли участь співочі товариства, хорові гуртки міст і сіл галицького краю при читальнях, церквах та інших установах. За рішенням окружних комісій було допущено 26 найкращих українських хорів. Поза конкурсом у заключному святі української пісні брали участь «Станіславівський Боян», «Дрогобицький Боян» та львівська «Сурма». Основною метою і завданням конкурсу було: «підвищити культурний і мистецький рівень українських хорів у Галичині, спопуляризувати серед галицьких хорів твори великого українського композитора та, притягнувши до творчої допомоги українським самодіяльним хорам кращих майстрів хорового і музичного мистецтва, довести до покращення роботи хорових гуртків та зацікавити ними ши-

рокі кола українського громадянства і тим самим піднести значення хорової самодіяльності у національному вихованні» («Альманах», 1943, с. 13).

Конкурс хорів мав передусім велике загальнокультурне значення. Свідомий культ та опіка українською піснею, старання про її подальший розвиток та піднесення на вищий рівень – одне із основних завдань конкурсу. Місцеві, повітові та окружні конкурси, проведені на теренах західних областей перед крайовим конкурсом у Львові, надали діяльності співочих гуртків організованого характеру і цілеспрямованості праці хорів у плановому веденні їх діяльності. Крім цього, конкурс активізував співочі гуртки до інтенсивної праці і зародив прагнення до успіху. Вдале поєднання конкурсу зі 100-річним ювілеєм М. Лисенка причинилося до ближчого пізнання життя і музичної творчості композитора, популяризації його творів і закріплення культу серед найширших мас українського громадянства. З цією метою була видана серія музичних творів М. Лисенка, брошура про його життя і творчість, портрети, листівки та металеві відзнаки. «Все те закріплено і збережено для пам'яті й відома майбутніх поколінь, – писав В. Барвінський, – щоб вони знали, що український народ спромігся у цих важких часах на таке гарне вшанування пам'яті свого Великого Сина» (Кудрик, 1942, с. 8).

І дійсно, час для проведення кураєвого конкурсу хорів був несприятливий. Війна, а з нею всілякі недостачі і перешкоди, незагоєні рани минулих режимів, але хоч як голодне і бідне село чи містечко – всі прагнули підготувати свій хор якнайкраще та у святковому національному наряді відправити його до Львова на творче змагання. У цих змаганнях переможцем над усякими труднощами вийшов незламний, співолюбивий дух українського народу.

Конкурс був підсумком праці молодोї та заслуженої на похвалу установи – ПНТ, наполегливої, «скоординованої праці його організаторів, десятків диригентів та цілих сотень безіменної маси хористів з усіх усюдів Галичини, Посяння й Холмщини, що не шкодували ні часу ні праці, щоб гідно і величаво відсвяткувати 100-річчя з дня народження батька української музики Миколи Лисенка» (Кудрик, 1942, с. 13). Конкурс став початком бурхливого розвитку хорової культури по всій місцевості галицького краю.

Українські хори, крім індивідуально вибраного репертуару, після закінчення конкурсу виконували три обов'язкові композиції М. Лисенка: «Ой діброво, темний гаю», «Ой, гай мати», «Час до дому, час» із залученням усіх учасників. Цей могутній тисячоголосий хор під проводом диригента о. С. Сапруна був розміщений на великій трибуні, спеціально збудованій на площі перед оперним театром у Львові.

Після заключного виступу всі учасники конкурсу організованими колонами пройшли містом у напрямі Святоюрської гори, щоб на площі Архикатедрального храму скласти поклін Метрополитові Андрею Шептицькому. «Із сотень грудей задзвеніли могутні акорди конкурсних пісень і святково-молитовного «Боже Великий, Єдиний» та покотилися широкою луною по розлогих святоюрських садах» – згадує учасник походу («Альманах», 1943, с. 24). Митрополит у сердечних, батьківською теплотою нав'яних словах привітав і поблагословив хористів.

Перший крайовий конкурс українських хорів створив в історії розвитку хорової культури західних областей України світлу сторінку. Неймовірним здавалося організувати і провести з'їзд 1200 найкращих хористів з різних куточків краю у час воєнних подій. Все це вимагало неабиякого зусилля і праці. «Тільки свідомість наших національних інтересів, тільки високо вироблене почуття обов'язку могло спонукати українське громадянство і його провід до такого великого діла, яким вшановано пам'ять незабутнього Миколи Лисенка» («Альманах», 1943, с. 34).

Після закінчення змагань у жанрі хорового мистецтва, Відділ Культурної Праці наприкінці 1942 р. приступив до організації конкурсу самодіяльних солістів, метою якого було виявити в народі найкращі музичні таланти, спрямувати їх на шлях музичного виховання і навчання і в той спосіб підготувати нові кадри українських митців.

Конкурс відбувся 16 травня 1943 р. у Львові. Він дав можливість визначити кількість і якість солістів-аматорів найвіддаленіших куточків краю у різних видах музичного мистецтва. Серед солістів переважав значний процент першорядних співаків, які володіють багатим голосовим матеріалом. Більшість виконавців виділялися технічною легкістю у володінні голосом, інтелігентною

манерою співу, доброю дикцією. В інструментальному жанрі конкурсу виступили представники різного роду і типів народних інструментів. Серед переможців були представники Станиславщини: сопілкар Юрій Грабовецький, мандоліновий оркестр під керівництвом В. Якуб'яка з Печеніжина, цимбаліст Василь Габрид з Пасічної, ансамбль троїстих музик з Ворони.

Незважаючи на воєнний час, потяг народу до музичної творчості викликав появу нових колективів і цілого віночка нових пісень. Так, наприклад, у листопаді 1943 р. засновується український національний хор ім. Миколи Леонтовича, до керівництва яким запрошено визначного майстра хорового співу Нестора Городовенка. В почесні обов'язки перед хором поставлено не тільки високомистецьке виконання українських народних пісень, а й бути творчою лабораторією в галузі хорової культури України.

Перший концерт національного хору відбувся 27 грудня 1943 р. у приміщенні львівського оперного театру (вступне слово композитора Василя Барвінського). Кожен виступ хору зацікавлював фахівців. У рецензії В. Витвицького зазначалося, «що і своїм складом і голосовим матеріалом та виконавчими спроможностями цей хор може піти на шлях високого вдосконалення» (Витвицький, 1943, ч. 298). Високу мистецьку оцінку хору дав С. Людкевич. Він писав: «Хор ім. Леонтовича має усі дані на те, щоб спеціально у нас в Галичині відограти історичну роль, т. є. утворити у нас школу та заціпити почуття й смак зразкового хорового мистецтва, непорочного стилю, свобідного від усяких дилетантських манер, недосягнення, переборщення і т. п. які у нас чомусь і досі не легко даються викоринити» (Людкевич, 1944, ч. 42).

Серед інших новостворених колективів, які зарекомендували себе в історії українського хорового мистецтва зразковими професійними колективами, – чоловічий хор під керуванням В. Осташевського та молодіжний студентський хор «Бандурист» (диригент М. Колесса).

Крім виступів місцевих майстрів хорового жанру, львівська публіка мала нагоду насолоджуватися концертами київської капели бандуристів ім. Тараса Шевченка під керівництвом Григорія Китастого. Незабутньою була зустріч учасників капели з Андреем Шептицьким. Митрополит оглянув варіанти бандур (київська і полтавська) і з великою увагою послухав пісні «Думи

мої», «Ой на горі, там жінці жнуть», Невольницький плач», «Про Морозенка». Про виступ капели на сцені львівського оперного театру (листопад 1943 р.), Й. Хомінський писав, що цей цікавий концерт «дав змогу почути нашу народну музику у виді найбільш зближеному до первозору, та відчуті у ній те, що творить ядро її національної особовости, що підкреслює нашу расову і культурну відрубність, що є доказом національної потенції» (Хомінський, 1943, ч. 279).

Висновки і перспективи подальших розвідок цього питання. Таким чином, ситуація що склалася внаслідок радянського і німецького окупаційних режимів та спричинення ними воєнного стану, музичне життя в містах і селах краю не втратило національних традицій і активно продовжувало поступальний розвиток. Серед найнесприятливіших умов яскравим його показником була пожвавлена діяльність в усіх сферах мистецької праці. У ділянці музичної творчості ця активність проявлялася в різних формах.

Піднесенню загального музичного рівня серед народу сприяв насамперед ІНТ шляхом створення хорів, народних ансамблів, оркестрів, солістів, проведення різноманітних конкурсів. Метою КБ була організація мистецьких імпрез в усіх жанрах (вокальні, інструментальні, танцювальні). Своєю діяльністю воно підносило професійний рівень провінційних осередків краю. Найбільші конкурси, які організував і провів ІНТ, мали неперевершене національно-патріотичне і мистецьке значення в історії музичної культури західних областей України. Вони сприяли підвищенню культурного і мистецького рівня творчих колективів і окремих виконавців, виявленню найкращих музичних талантів серед народу, посиленню виховного впливу музики і співу на широкі маси людей. Підвищення фахової кваліфікації здійснювалося на спеціалізованих денних, вечірніх і заочних курсах: диригентському, теорії музики і композиції. Створена школа для навчання майстрів з виробництва і ремонту музичних інструментів. Відповідна робота велася і в справі музичного видавництва, яке поширювало твори української музичної літератури у двох головних напрямках – вокальному та інструментальному. Виходила й інша нотна та музикознавча література.

Отож, музичне життя західних областей України в роки між двома радянськими та німецьким окупаційними режимами

достовірно засвідчило, що ніяка сила неспроможна зламати національну свідомість українського народу. Музикою і піснею він боровся проти свого пригноблення, підтримував і нарощував природою закладений потенціал духовної незнищенності.

У подальших наукових розвідках цієї проблематики основна увага буде зосереджена на дослідженні діяльності професійних музичних організацій та колективів, а також культурно-мистецьких установ Львова щодо впливу на музичне життя західних областей України в роки радянських (1939–1941, 1944–1953) та німецького (1941–1944) окупаційних режимів.

Джерела та література

- Альманах Першого краєвого конкурсу хорів у Галичині.* (1943). Львів.
- Андрієвський, В.** (1942). *Микола Лисенко. 1842–1942.* Львів.
- Антонюк, Н.** (1977). *Українське культурне життя в «Генеральній Губернії» (1939–1944 рр.): за матеріалами періодичної преси.* Львів.
- Витвицький, В.** (1953). Український музичний Львів. *Наш Львів:* ювілейний збірник (с. 88–97). Нью-Йорк.
- Витвицький, В.** (1989). *Музичними шляхами: спогади.* Едмонтон: Сучасність.
- Витвицький, В.** (1943). Перший концерт Українського Хору ім. М. Леонтовича. *Львівські вісті,* 298, с. 3. Львів.
- Витвицький, В.** (1942). *Взаємини М. Лисенка з І. Франком.* Краків – Львів.
- Кудрик, Б.** (1942). Гармонійний акорд. *Наші дні,* 10. Львів.
- Лисько, З.** (1982). Музична культура Львова. *Визвольний шлях,* 7, 57–66. Лондон.
- Людкевич, С.** (1942). Ювілей Миколи Лисенка у Львові. *Львівські вісті,* 91, с. 3. Львів.
- Людкевич, С.** (1944). III-й концерт хору ім. Леонтовича. *Львівські вісті,* 42. Львів.
- Львівські вісті.* (1942). 160. Львів.
- Мазепа, Л.** (1980). Львов музикальний вчера и сегодня. *Советская музыка,* 2, 89–93. Москва.
- Паньківський, К.** (1983). Роки німецької окупації (1941–1944). Друге вид. *Бібліотека українознавства* (Т. 42). Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто.
- Струтинська, А.** (1943). Серце Інституту Народної Творчості. *Наші дні,* 8. Львів.
- Хомінський, Й.** (1943). Концерт бандуристів. *Львівські вісті,* 279. Львів.

Чиплик, І. (2003). Мистецька доля Я.В. Барнича, прем'єра його «Шаріки» у Станіславі та події листопада 1943 р. *Краснавець Прикарпаття*, 1, 63–65.

References

- Almanakh Pershoho kraievoho konkursu khoriv u Halychyni [Almanac of the First Regional Choir Competition in Galicia]*. (1943). Lviv [in Ukrainian].
- Andriievskiy, V.** (1942). *Mykola Lysenko. 1842–1942 [Mykola Lysenko. 1842–1942]*. Lviv [in Ukrainian].
- Antoniuk, N.** (1977). *Ukrainske kulturne zhyttia v «Heneralnii Hubernii» (1939–1944 rr.): za materialamy periodychnoi presy [Ukrainian cultural life in the "General Province" (1939–1944)]*. Lviv [in Ukrainian].
- Vyvytskyi, V.** (1953). *Ukrainskyi muzychnyi Lviv [Ukrainian musical Lviv]*. *Nash Lviv: yuvileinyi zbirnyk – Our Lviv: anniversary collection* (pp. 88–97). Niu-York [in Ukrainian].
- Vyvytskyi, V.** (1989). *Muzychnymy shliakhamy: spohady [Musically: Memoirs]*. Edmonton: Suchasnist [in Ukrainian].
- Vyvytskyi, V.** (1943). *Pershyi kontsert Ukrainskoho Khoru im. M. Leontovycha [The first concert of the Ukrainian Choir M. Leontovich]*. *Lvivski visti – Lviv news*, 298, p. 3. Lviv [in Ukrainian].
- Vyvytskyi, V.** (1942). *Vzaiemyny M. Lysenka z I. Frankom [M. Lysenko's relationship with I. Franko]*. Krakiv – Lviv [in Ukrainian].
- Kudryk, B.** (1942). *Harmoniinyi akord [Harmonious chord]*. *Nashi dni – Our days*, 10. Lviv [in Ukrainian].
- Lysko, Z.** (1982). *Muzychna kultura Lvova [Musical culture of Lviv]*. *Vyzvolnyi shlahk – The way of liberation*, 7, 57–66. London [in Ukrainian].
- Liudkevych, S.** (1942). *Yuvilei Mykoly Lysenka u Lvovi [Anniversary of Mykola Lysenko in Lviv]*. *Lvivski visti – Lviv news*, 91, p. 3. Lviv [in Ukrainian].
- Liudkevych, S.** (1944). *III-i kontsert khoru im. Leontovycha [III concert of the choir named after Leontovich]*. *Lvivski visti – Lviv news*, 42. Lviv [in Ukrainian].
- Lvivski visti [Lviv news]*. (1942). Lviv [in Ukrainian].
- Mazepa, L.** (1980). *Lvov muzykalnyy vchera i segodnya [Musical Lviv yesterday and today]*. *Sovetskaya muzyka – Soviet music*, 2, 89–93. Moskva [in Russian].
- Pankivskiy, K.** (1983). *Roky nimetskoï okupatsii (1941–1944) [Years of German occupation (1941–1944)]* (2nd ed.). *Biblioteka ukrainoznavstva – Library of Ukrainian Studies* (Vol. 42). Niu-York – Paryzh – Sidnei – Toronto [in Ukrainian].

- Strutynska, A.** (1943). Sertse Instytutu Narodnoi Tvorchosti [The heart of the Institute of Folk Art]. *Nashi dni – Our days*, 8 [in Ukrainian].
- Khominskyi, Y.** (1943). Kontsert bandurystiv [Bandura concert]. *Lvivski visti – Lviv news*, 279. Lviv [in Ukrainian].
- Chyplyk, I.** (2003). Mystetska dolia Ya.V. Barnycha, premiera yoho «Shariky» u Stanislavi ta podii lystopada 1943 r. [The artistic destiny of J.V. Barnych, the premiere of his «Balls» in Stanislav and the events of November 1943]. *Kraieznavets Prykarpattia – Local historian of Prykarpattia*, 1, 63–65 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 29.09.2020 р.